

РОЛЬ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В. А. Довженко, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

В статті досліджено потенціал домогосподарств у виробництві сільськогосподарської продукції. Ідентифіковано основні переваги формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів задля економічного розвитку сільських територій.

Постановка проблеми. Реалії сільського розвитку формуються під впливом ряду політичних, економічних та соціальних чинників. Політика децентралізації створює для сільських жителів нові можливості для розвитку своїх територіальних громад та водночас зумовлює виникнення певних проблем. Сільська територіальна громада тепер має вирішувати значне коло питань інфраструктурного забезпечення, розвитку соціальної сфери та формування сільської економіки. На селі значну частку продукції агарної сфери виробляють домогосподарства, які не мають можливості застосувати ефективні канали реалізації та потребують сучасних засобів для організації виробництва. Вирішити ці питання можливо за рахунок формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які дозволяють уникнути недоліків дрібного виробництва та конкурувати на ринку. Проте слід зазначити про наявність певних соціально-економічних та психологічних проблем, які перешкоджають розвитку таких кооперативів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень, які стосуються питань функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, висвітлені у роботах таких науковців: І. Абрамова, П. Березівський, О. Булуй, В. Зіновчук, І. Коновалов, В. Липчук, О. Маслак, В. Месель-Веселяк, О. Попова, П. Саблук, Т. Швец та ін. Однак, окремі сільські громади не мають достатньо знань та інформації, для активізації селянської ініціативи у напрямі формування кооперативних утворень з метою раціоналізації господарської діяльності. Тому питання наукового обґрунтування переваг кооперації залишаються актуальними на нинішньому етапі розвитку.

Мета і методика дослідження. Метою даного дослідження є вивчення потенціалу сільських домогосподарств у виробництві сільськогосподарської продукції та обґрунтування ролі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у сталому розвитку

сільських територіальних громад. У процесі дослідження використано абстрактно-логічний метод дослідження, методи індукції і дедукції, узагальнення, системного аналізу явищ, що вивчаються, синтезу.

Виклад основного матеріалу. Якість життя та добробут сільського населення безпосередньо залежить від моделі управління сільським розвитком, яка буде враховувати потужний природний та людський потенціал, наявні соціально-економічні та екологічні проблеми. В сільській місцевості постійно відбуваються динамічні зміни в організаційній структурі, проте й досі значна частина виробленої сільськогосподарської продукції припадає на сільські домогосподарства. Так, в Україні налічується близько 15,0 мільйонів домогосподарств. Їх внесок у сільськогосподарське виробництво становить за підсумками 2016 року 43,0% [6].

Частка домогосподарств, що утримували худобу у 2017 р. становила 65,4 %. Зокрема у господарствах населення зосереджено 66,9 % поголів'я ВРХ, 45,9 % – свиней, 85,7 % – овець та кіз, 93,6 % – коней та 45,1 % – птиці. Виробництво тваринницької продукції сільськими домогосподарствами також займає значні обсяги: частка виробленого молока становить 73,1 %, яєць – 46 %, меду – 98 %.

Майже стовідсотковим є виробництво деяких видів продукції рослинництва сільськими домогосподарствами. Так, у 2017 р. вони виробили 98,7 % картоплі (частка у загальній площі склала 98,1 %), 85,5 % – культур овочевих відкритого ґрунту (93,1 %), 94,4 % – баштанних продовольчих (94,2 %) та 99,8 % – коренеплодів кормових. Значним є внесок сільських домогосподарств у виробництво культур плодкових і ягідних, частка яких складає 83,7 % у обсягах виробленої продукції та 70,3 % у площі насаджень, а також винограду (41,4 % – від обсягів виробництва та 29,7 % від площ насаджень). Також домогосподарства виробляють 22,6 % зернових та зернобобових, 10,5 % – олійних і 13,4 % – соняшнику.

Незважаючи на це, в селах і донині відсутня належна заготівельно-збутова мережа. Заготівельні пункти переробних підприємств не відповідають потребам сьогодення, оскільки не забезпечують належних умов формування товарних обсягів якісної продукції та реальних закупівельних цін [5].

Вагомі результати виробництва продукції сільськими домогосподарствами переважно досягнуті за рахунок тяжкої праці, підтвердженням чого є те, що лише 19 % домогосподарств мають техніку. Також слід зазначити, що 91 % домогосподарств використовують для обробки землі ручний труд, коней, волів – 24,8 %, а трактор – 80,8%.

Покращити умови праці і створити умови для впровадження сучасних технологій сільські домогосподарства можуть шляхом об'єднання зусиль і створення кооперативних утворень. Результатом створення постачальницького або сервісного обслуговуючого кооперативу для укладання угод щодо спільного придбання і використання складної, енергомісткої та дорогої техніки, закупівлі матеріальних ресурсів, проведення ремонту і обслуговування технічних засобів для сільських домогосподарств буде забезпечення надійності каналів постачання ресурсів, зниження витрат і підвищення результативності їх господарської діяльності [3].

Перевагами кооперації в сталому розвитку сільських територіальних громад є: можливість навчити селян спільно працювати та реалізовувати проекти з розвитку власних сіл; створення додаткового джерела фінансування; створення нових робочих місць; збільшення власних прибутків, зменшуючи витрати; сприяння розвитку соціальної інфраструктури громади [2]. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація спрямована на захист економічних та соціальних інтересів сільських мешканців [9].

Кооперування дрібних сільськогосподарських товаровиробників, зокрема домогосподарств населення, сприяє посиленню їх конкурентоспроможності, отриманню додаткових прибутків від участі у вертикальній інтеграції, протистоянню спекулятивному посередництву, приєднанню до великомасштабного агробізнесу і використання професійного управлінського персоналу, поділу ризику і відповідальності. Однак процес створення сільськогосподарських кооперативів на селі відбувається із значними труднощами, хоча останнім часом спостерігається позитивна тенденція (рис.).

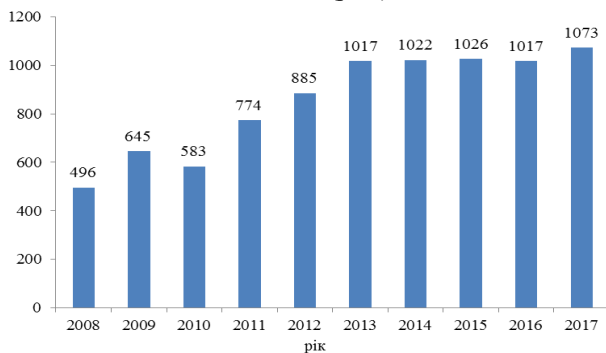

Рис. Динаміка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні

Джерело: створено на основі [1, 10].

За 2017 р. в Україні збільшилася кількість сільськогосподарських кооперативів. Якщо станом на 1 січня 2017 р. їх було 2014 (997 виробничих та 1017 обслуговуючих), то на початок 2018 р. їх уже налічується 2069 (996 виробничих і 1073 обслуговуючих). Тобто, на 55 кооперативів або на 3% більше [10].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства станом на 1 січня 2016 р. в Україні функціонує 1026 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що більше порівняно з 2005 р. у 1,76 разів. Упродовж 2014-2015 рр. темпи зростання чисельності таких кооперативів суттєво знизилися. Якщо за період 2011–2013 рр. щорічно до загальної чисельності додавалося в середньому понад 100 таких об'єднань, то за останні два роки – лише 4–5 кооперативів. Проте понад третина сільськогосподарських кооперативів в Україні зареєстровані, але не здійснюють господарську діяльність [5]. Реально провадять господарську діяльність лише 590 таких сільськогосподарських кооперативів, члени яких утримують 1 відсоток поголів'я великої рогатої худоби та через які реалізовується математично незначна частка як молочної, так і плодоовочевої продукції [4].

Висновки. Отже, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація відіграє особливо важливу роль у функціонуванні сільських домогосподарств, однак становлення цієї форми співпраці сільських жителів сприймається неоднозначно та відбувається досить повільно. Незаперечною є також велика необхідність кооперативних утворень в умовах здійснення політики децентралізації, коли більшість соціально-економічних питань сталого розвитку сільські територіальні громади повинні вирішувати самотужки. Тобто поширення кооперативів сприятиме ринковій адаптації сільських домогосподарств, вирішенню ряду соціальних проблем на селі та розвитку інфраструктури сільських населених пунктів.

Список використаних джерел

1. Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за 2009-2016 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/15750>.
2. Довженко В. А. Переваги кооперації в економічному розвитку сільських територій / В. А. Довженко // Кооперативні читання: 2017 рік: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 2 вересня 2017 р.). – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2017. – С. 127-130.

3. Довженко В. А. Формування клієнтського капіталу фермерських господарств / В. А. Довженко // Вісник ЖНАЕУ. – 2012. – № 1, т. 2. – С. 41–47.
4. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки [Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. №664-р.] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-p>
5. Маслак О. М. Дослідження проблем розвитку кооперації на ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні / О. М. Маслак // Економіка і суспільство. – 2017. – № 9. – С. 276-281.
6. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2017 році. – Київ: Державна служба статистики України. – 80 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Рослинництво України 2015: статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України. – 222 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Тваринництво України 2015: статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України. – 222 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Тимошенко М. М. Обслуговуюча кооперація як пріоритетний напрям розвитку сільських територій Західного Полісся / М. М. Тимошенко // Кооперативні читання: 2017 рік: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 2 вересня 2017 р.). – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроєкологічний університет», 2017. – С. 118-121.
10. У 2017 кількість фермерських господарств в Україні зросла на понад півтисячі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/u-2017-kilkist-fermerskih-gospodarstv-v-ukraini-zrosla-na-ponad-pivtisaci>